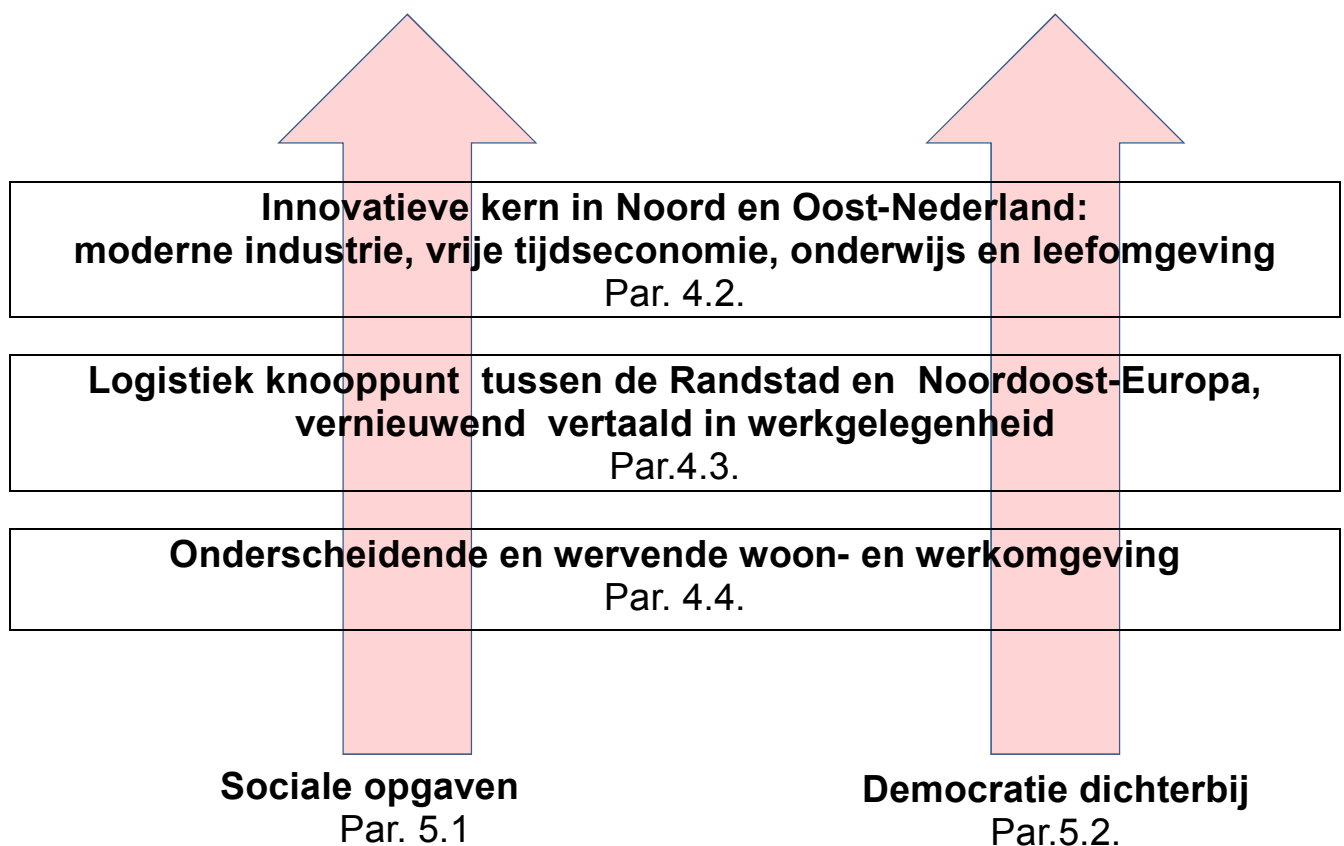

Emmen 2030: dáár wil je zijn

Strategische visie Emmen per 2017

November 2017

Inhoudsopgave

1. Inleiding	1
2. Hoofdpunten uit de Bouwstenen	2
2.1. Inbreng uit de samenleving	2
2.2. Raadswerkshops	2
3. Vertrekpunt per 2017 richting de streefbeelden in 2030	4
3.1. Met welk scenario moeten wij rekening houden?	4
3.2. Ver(rand)stedelijking	4
3.3. Democratisch functioneren	5
3.4. Lichte beweging richting 'Suburbia' of 'Cocoon'?	7
4. Hoe gaan wij de streefbeelden bereiken	8
4.1. Om welke accenten in ons werk vraagt dit	8
4.2. Innovatieve kern in Noord en Oost-Nederland op de terreinen: moderne industrie, onderwijs, vrijetijdseconomie en leefomgeving	8
4.3. Stevige positie als logistiek knooppunt tussen de Randstad en Noordoost-Europa, die vernieuwend is vertaald in werkgelegenheid	12
4.4. Een erkend onderscheidend en wervend woon- en werkmilieu op basis van eigen kracht	13
5. Randvoorwaarden en werkwijze	17
5.1. Sociale randvoorwaarden	17
5.2. Democratie dichterbij	18
5.3. Periodieke herijking	20
Bijlage 1	
Aansluiting opgaven op scenario's	21
Bijlage 2	
Stand van zaken 2017 streefbeelden en sociale opgaven	22

Emmen 2030; dáár wil je zijn.

Strategische visie Emmen per 2017.

1. Inleiding.

Deze Strategische visie per 2017 heeft als doel om de door ons gewenste situatie van Emmen in 2030 vast te stellen en om te bepalen hoe wij die willen bereiken. Daarbij houden wij rekening met onzekere ontwikkelingen die wij niet kunnen beïnvloeden, maar die wel heel bepalend zullen zijn voor hoe Emmen er in 2030 voor staat.

Ons vertrekpunt is het rapport: 'Bouwstenen voor de Strategienota Emmen 2030' (verder aangeduid als; 'Bouwstenen') van het ETFI instituut. Deze Bouwstenen zijn voortgekomen uit verschillende onderzoeken en een aantal raadsworkshops. Periodiek (bijvoorbeeld twee jaarlijks) gaan wij deze Strategische Visie aanvullen met actuele informatie en daarmee beoordelen op houdbaarheid. Daarom de toevoeging 'per 2017' in de titel van dit stuk.

In het volgende hoofdstuk 2 vatten wij eerst de Bouwstenen samen en formuleren wij aan de hand daarvan een drietal streefbeelden voor wat Emmen in 2030 zou moeten zijn.

Daarna kijken wij in hoofdstuk 3 naar wat eind 2017 het meest waarschijnlijke scenario is waar wij met de uitwerking van onze strategie rekening moeten houden. Het gaat dan om wat er waarschijnlijk aan belangrijke ontwikkelingen buiten de invloed van Emmen op ons af komt.

In hoofdstuk 4 geven wij aan langs welke wegen wij elk van de drie streefbeelden, in onderlinge samenhang, willen bereiken. Dit hoofdstuk en daarmee ook deze strategische visie sluit af met een opmaat naar de eerstvolgende herijking.

Hoofdstuk 5 gaat daarna in op de sociale randvoorwaarden en de werkwijze met de samenleving.

Deze strategische visie geeft accenten aan die wij gaan leggen binnen ons beleid. Het resultaat is geen radicale koerswijziging, omdat op vrijwel alle terreinen recent al wel beleidsstukken zijn vastgesteld. Wel legt het verbanden tussen zaken waarmee wij bezig zijn en accenten op wat wij het meest belangrijk vinden; de grote opgaven. Daarmee geeft het ook een zekere eenduidigheid in de koers.

Dit alles doen wij voor onze inwoners, waarvoor wij optimale kansen op werk en participatie in de samenleving, in een goed leefbare en prettige woonomgeving, zoveel mogelijk samen met hen willen waarborgen. En dat stevig voortbouwend op de eigen kracht en kwaliteiten van Emmen.

2. Hoofdpunten uit de Bouwstenen.

2.1. Inbreng uit de samenleving.

Uit de fotowedstrijd, het kenniscafé en het jeugdonderzoek komt een vrij consistent beeld naar voren.

Huidige situatie

Wat mensen gelukkig maakt zijn vooral: Wildlands, ruimte, natuur en het nieuwe centrum. Jeugd plaatst familie en vrienden echter nog boven die onderwerpen en evenementen worden als geluksfactor ook nog vrij vaak door hen genoemd. Er is te weinig (vast) werk en voor jongeren en er is nu te weinig te beleven.

Toekomst

Ouderen en jongeren zijn vooral bezorgd over: werkgelegenheid, krimp/wegtrekken jeugd/vergrijzing; ouderen zijn daarnaast ook bezorgd over winkelleegstand en gezondheid; jongeren ook over minder studiekeuze HBO.

Voor de toekomst moeten wij volgens ouderen en jongeren vooral inzetten op werkgelegenheid, maar zeker ook op ruimte/natuur en wij moeten de oude dierentuin koesteren, evenals Wildlands en het centrum. Jongeren willen ook meer aandacht voor jeugd, uitgaansleven, sfeer en evenementen en ouderen noemen nog de bereikbaarheid.

2.2. Raadswerkshops.

De deelnemers aan de raadssessies vonden dat de toekomst van Emmen het meest afhangt van de mate waarin ver(Rand)stedelijking doorzet en van de politiek-institutionele veranderingen en machtsverschuivingen (plurale of elitaire democratie). Op basis daarvan zijn door ETFI vier scenario's ontwikkeld. Dit zijn denkbare ontwikkelingen, waarop Emmen zelf geen invloed heeft.

Suburbia; elitaire democratie en sterke verstedelijking (accent op Randstad). Sterke krimp, regionale economie werkt steeds meer voor Randstad ten koste van natuur en sociale cohesie en met verrommeling van de omgeving.

Cocoon; plurale democratie en verstedelijking (accent op Randstad). Vergrijzing en ontgroening, jongeren in de stad, veel nadruk op zorg, verzorgende diensten en recreatie voor lang doorwerkende ouderen, nostalgische sfeer en weinig dynamiek.

Blue zone; plurale democratie en Emmen groeibriljant. Bevolkingsgroei, sociale cohesie en meer aandacht voor immateriële zaken en menselijke maat; diverse en sterk zelfvoorzienende, innovatieve economische structuur, evenwichtige en duurzame ruimtelijke ontwikkeling, ook dankzij digitale communicatie.

Techno valley; elitaire democratie en Emmen groeibriljant. Jonge bevolking met aandacht voor duurzaamheid en sociale en culturele waarden; veel creativiteit en innovatie en een moderne regionale economie; een functionele en vrij anonieme omgeving, waarbinnen sociale, deels digitale contacten belangrijker zijn dan de eigen fysieke omgeving.

Dit zijn uitersten qua denkbare ontwikkelingen, die ons kunnen overkomen. Deze kunnen wij niet sturen of beïnvloeden. Wij kunnen ons daar alleen op voorbereiden. Het is dus zaak om periodiek te kijken in welke richting ontwikkelingen werkelijk gaan. Dat zal zich meest waarschijnlijk ergens tussen deze vier scenario's bewegen, maar niet persé gelijkmatig; ontwikkelingen kunnen steeds weer van richting verschuiven.

Met deze scenario's in het achterhoofd hebben de deelnemers aan de raadsworkshop nagedacht over de visie voor 2030.

Als **kernwaarden** zijn benoemd:

- een divers samengestelde bevolking
- saamhorigheid
- leefbaarheid en ontwikkelingskansen
- een groene en rustige leefomgeving

Als **kernopdracht** voor 2030 hebben wij geformuleerd:

Emmen is 'the place to be voor bewoners, bezoekers en bedrijven

Daarbij richten wij ons voor 2030 op de volgende **streefbeelden**:

In 2030:

- **onderscheidt Emmen zich als innovatieve kern in Noord en Oost-Nederland op de terreinen: moderne industrie, vrije tijdseconomie, onderwijs en leefomgeving;**
- **heeft Emmen een stevige positie als logistiek knooppunt tussen de Randstad en Noordoost-Europa, die vernieuwend is vertaald in werkgelegenheid;**
- **is Emmen vanuit eigen kracht breed bekend en gewaardeerd om de onderscheidende en wervende woon- en werkomgeving**

De drie streefbeelden hangen nauw met elkaar samen en kunnen ook alleen in samenhang bereikt worden. Ook bedrijven hebben immers baat bij een aantrekkelijke woon- en werkomgeving. En innovatie gedijt nu eenmaal beter in een aantrekkelijke omgeving, waar naast stedelijke voorzieningen ook groen en ruimte aanwezig zijn. Omgekeerd is de aanwezigheid van innovatieve bedrijven weer nodig voor de leefbaarheid. Zij leveren werk, maar ook oplossingen voor maatschappelijke problemen (zoals biobased economy) en de landbouw levert naast agrarische producten ook groene ruimte.

Om dit alles te bereiken moeten wij als gemeente ons met de samenleving sterk maken voor ontwikkelingskansen, talentontwikkeling, leefbaarheid en ecologie.

Deze streefbeelden willen wij bereiken met en vóór onze inwoners, jong en oud. Zij moeten zoveel mogelijk kunnen bijdragen aan deze streefbeelden. Zij vormen het draagvlak dat onmisbaar is om de streefbeelden kunnen bereiken. Zij moeten ook in de volle breedte de vruchten daarvan kunnen plukken. Oplossingen om de streefbeelden te bereiken moeten dus voldoen aan deze randvoorwaarden.

Dat betekent dat de streefbeelden ook sociale opgaven met zich mee brengen.

Als gemeente kunnen wij de streefbeelden bovendien alleen bereiken door samen op te trekken met onze samenleving: inwoners, bedrijven, instellingen en maatschappelijke organisaties. Daarop moet onze werkwijze bij het aanpakken van de opgaven zijn ingericht.

3. Vertrekpunt per 2017 richting de streefbeelden in 2030.

3.1. Met welk scenario moeten wij rekening houden?

Een eerste vertrekpunt is hoe Emmen er nu voor staat ten opzichte van elk van de drie streefbeelden. In bijlage 2 is de positie van Emmen per streefbeeld weergegeven. Voor een periodieke herijking van deze strategische visie zal dit overzicht ook telkens worden bijgewerkt.

Het tweede vertrekpunt is met welk scenario wij rekening moeten houden. Welke belangrijke ontwikkelingen verwachten wij nu die de komende jaren op ons afkomen en waar wij geen invloed op hebben.

De twee belangrijkste en tevens zeer onzekere ontwikkelingen die de ontwikkeling van Emmen op lange termijn zullen bepalen en waarop wij geen invloed hebben, vinden wij op dit moment:

- de mate van ver(Rand)stedelijking en
- democratisch functioneren.

Deze zijn sterk bepalend geweest voor het opstellen van de scenario's door ETFI.

Periodiek (bijvoorbeeld tweejaarlijks) gaan wij aan de hand van indicatoren na welk scenario zich lijkt te onttrollen. In dit hoofdstuk doen wij dat voor het eerst voor de stand per 2017. Hierna bekijken wij welk scenario zich lijkt te onttrollen.

3.2. Ver(Rand)stedelijking.

Indicatoren

In onderstaande tabellen 1 en 2 is de toenemende concentratie van banen en inwoners in de laatste jaren duidelijk zichtbaar.

De Randstad heeft een groter aandeel in de banen in Nederland dan in de bevolking.

Beide nemen de laatste jaren toe.

Dat geldt nog in sterkere mate voor de 4 grote steden (G4); de concentratie van banen is daar veel groter dan van inwoners en neemt naar verhouding ook nog meer toe.

Binnen de G4 springt Amsterdam er bovenuit; in die stad is de concentratie van banen zeer veel groter dan van inwoners en beide nemen veel sneller toe dan in de andere 3 grote steden.

Tabel 1.
Concentratie binnen Nederland

	% banen		% inwoners	
	2012	2016	2012	2016
Randstad/Ned.	45,9	46,8	44,8	45,2
G4/Ned.	16,9	17,9	13,3	13,7
NN/Ned.	9,6	9,3	10,3	10,1
Emmen/NN	6,4	6	6,3	6,3

Tabel 2.
Concentratie in 4 grote steden

	% banen		% inwoners	
	2012	2016	2012	2016
A'dam/Ned.	6,6	7,3	4,7	4,9
Den H. /Ned.	3,2	3,3	3,7	3,7
R'dam/Ned.	4,2	4,3	3,0	3,1
Utr./Ned.	2,9	2,9	1,9	2,0

Bron: Eigen berekeningen op basis van CBS cijfers

Het rapport: 'Balans van de Leefomgeving 2016' van het Planbureau voor de Leefomgeving stelt:

'De economische groei (onder meer in banen en loonontwikkeling) kent een concentratie in de stedelijke gebieden. Beleid, zoals de Agenda Stad, sluit hierop aan: versterken wat sterk is. De verschillen tussen regio's in Nederland zijn daardoor groter geworden. Wanneer geconstateerd wordt dat de verschillen te groot zijn, of regio's onder een bepaalde norm zakken, zou het beleid aangevuld kunnen worden met een arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid op regionaal schaalniveau. Fysiek beleid, gericht op investeringen in stenen, is hier minder effectief dan investeringen in mensen'.

In het rapport: 'De Emancipatie van de periferie' schrijft de Rijksbouwmeester:

'Krimp is geen indicatie van een failliet maar van een natuurlijke golfbeweging waarop ingespeeld moet worden. Op de grotere, landelijke schaal vormen de relatieve vrijheid, de radicaliteit en moderniteit van de ontwikkelingen op het duidelijk legere platteland een belangrijke motor die voor vernieuwende ontwikkelingen ingezet kan worden. Het platteland als het domein waar urgente zaken als de verduurzaming van de voedselproductie en de energietransitie plaats moeten vinden. Thema's die vragen om een combinatie van hoogwaardige technologische innovatie en veel ruimte. Iets dat het stedelijk gebied niet zal kunnen bieden. De periferie zal hier een voortrekkersrol moeten nemen'.

In het regeerakkoord van het huidige kabinet is er wel weer meer aandacht voor de regio's¹. Wat wij daar in de praktijk van gaan merken moet nog blijken.

3.3. Democratisch functioneren.

Indicatoren

De democratie-index samengesteld door de Economist Intelligence Unit (onderdeel van The Economist Group, het bedrijf dat onder meer het weekblad The Economist uitgeeft) is een weergave van het democratisch gehalte van een land. De democratie-index wordt gevonden door per land deskundigen voor vijf categorieën twaalf vragen te laten beantwoorden. De categorieën zijn: verkiezingen en pluralisme, functioneren regering, politieke deelname, politieke cultuur en burgerlijke vrijheden. Men vindt de eindscore door de vijf deelscores voor de categorieën om te rekenen naar een schaal van 0 tot 10 en het gemiddelde te nemen.

Uit tabel 3. blijkt dat cijfers steun geven aan de ongerustheid binnen de raad. Nederland behoort nog steeds tot de categorie landen met de best functionerende democratieën, maar is de laatste tien jaar wel van de 3^e naar de 12^e plaats gezakt.

¹ Raadsbrief Effecten Miljoenennota en Regeerakkoord, 2 november 2017

In 2006 scoorden alleen Zweden en IJsland hoger; in 2016 waren dat daarnaast alle Scandinavische landen, Australië en Nieuw Zeeland, Canada, Zwitserland, Oostenrijk, Luxemburg en Ierland.

Het meest daalde de scores op 'politieke cultuur' en 'politieke deelname' en in iets mindere mate ook op 'functioneren van de regering'. De score voor elk onderdeel is opgebouwd uit een groot aantal indicatoren. Voor 'politieke cultuur' zijn dat ondermeer: de mate van maatschappelijke consensus en cohesie, en de mate van voorkeur voor autoritair leiderschap voorbijgaand aan verkiezingen en parlement. Voor 'politieke deelname' zijn dat ondermeer: opkomst bij verkiezingen en lidmaatschap van politieke partijen en voor 'functioneren van de regering' gaat het ondermeer om de invloed van verkiezingen op het beleid en het vertrouwen in de overheid en in politieke partijen.

Tabel 3.
Democratie index Nederland

	2006	2012	2016
Verkiezingen & pluralisme	9,58	9,58	9,58
Functioneren regering	9,29	8,93	8,57
Politieke deelname	9,44	8,89	8,33
Politieke cultuur	10	8,13	8,13
Burgerlijke vrijheden	10	9,41	9,41
Totaal	9,66	8,99	8,8

Bron: The Economist Intelligence Unit Democracy Index, jaarlijks rapport

Over de wat langere termijn bezien is het vertrouwen in de Tweede Kamer en de regering laag². Bij aanvang van het kabinet-Rutte II had 57% voldoende vertrouwen. Dat vertrouwen daalde snel na onrust over de inkomensafhankelijke zorgpremie en daalde daarna verder, onder andere vanwege nieuwe bezuinigingen, 'akkoorden' en 'tussenformaties'. Vanaf 2014 steeg het vertrouwen in de regering weer, vooral dankzij positievere berichten over de economie, maar vanaf 2015 neemt het vertrouwen in de regering weer af. Er is dus nog wel sprake van een plurale democratie, maar er zijn wel tendensen richting een iets meer elitaire democratie.

Verschillende onderzoeken duiden erop dat het regeringsbeleid al jaren sterk is gericht op de Randstad. In 2015 beschreef Ruimtevolk³ aan de hand van een gesprek met een aantal deskundigen en op basis van een serie bronnen dit als volgt: 'In het huidige nationale beleid is veelal sprake van generiek beleid. Dit beleid wordt in grote mate gemaakt en vastgesteld door mensen met een hoogopgeleide en veelal grootstedelijke bril op. Een bril die versterkt wordt door de bewuste keuze voor de stad in het economisch en ruimtelijk beleid sinds eind jaren 80. De visie op Nederland is hiermee redelijk beperkt'.

De afgelopen decennia heeft de Rijksoverheid bevoegdheden voor beleidsontwikkeling uit handen gegeven aan de EU, aan gemeenten, aan verzelfstandigde organen en aan private marktpartijen. Hierdoor is de verantwoordelijkheid voor het gevoerde beleid deels ondoorzichtig geworden en voor burgers lastiger te doorgronden⁴.

² Continu Onderzoek Burgerperspectieven, Sociaal en Cultureel Planbureau

³ Agenda ruimtelijke segregatie in Nederland, Ruimtevolk, kennisorganisatie voor de nieuwe ruimtelijke praktijk, Arnhem maart 2015

⁴ 'Democratie dichterbij', Lokaal Kiezersonderzoek 2016, Stichting Kiezers Onderzoek Nederland

3.4. Lichte beweging richting 'Suburbia' of 'Cocoon'?

Een wat zwakker democratisch bestel gecombineerd met een sterke ver(Rand)stedelijking kan erop duiden dat het scenario 'Suburbia' zich ontrolt.

Toch staat het democratisch functioneren in ons land nog steeds op een hoog niveau. Ook een beweging volgens het scenario 'Cocoon' is daarmee denkbaar.

Het ETFI instituut heeft ons het (volgens hen) op dit moment meest waarschijnlijke scenario aangereikt, waarmee wij nu rekening kunnen houden. Dit is gebaseerd op onze verwachtingen per 2017 voor de ontwikkeling van de meest belangrijke maar ook meest zekere/voorspelbare, onbeïnvloedbare 'drijvende krachten':

- Demografische verandering (vergrijzing en verdwijnende baby-boomers)
- Technologische vooruitgang (robotisering en digitalisering)
- Veranderende mobiliteit en betekenis van afstand
- Toenemende energie- en grondstoffenschaarste
- Verandering in kwaliteit van de leefomgeving
- Verandering in de ethiek betreffende technologie.

Basis scenario 2030.

In grote delen van ons land is de vergrijzing verder toegenomen en is het inwoneraantal (verder) teruggelopen. In Emmen is dat in 2030 meer dan gemiddeld het geval.

De grote groep ouderen heeft meer diverse, en jongere leefstijlen dan de ouderen van weleer.

Toch zijn de zorglasten (ook in Emmen) in 2030 sterk gestegen.

In 2030 drukt de generatie van de millennials - met hun kenmerkende leefstijlen, waarden, normen en behoeftenpatronen - een zwaarder stempel op de samenleving.

Door de ontgroening is de invloed van de millennials in Emmen beperkter gebleven.

De technologische mogelijkheden zijn verder toegenomen en hebben productie en dienstverlening in bedrijven en organisaties door verdergaande automatisering sterk veranderd.

Er is sprake van de vierde industriële revolutie. Hierbij zijn machines en internet volledig geïntegreerd geraakt. We spreken van smart factories die in relatie staan tot smart mobility, smart logistics, smart buildings, smart grids en smart products, die drijven op smart data. De vierde industriële revolutie heeft ook de ethiek ten aanzien van technologie veranderd.

Door de wereldwijde bevolkingstoename en de groeiende consumptie per inwoner is de behoefte en schaarste aan voedsel, energie, grondstoffen en schoon water toegenomen, evenals de vraag naar duurzame energie en decentrale opwekking van energie.

De kwaliteit van de leefomgeving staat, ondermeer door de klimaatverandering, onder druk. Veranderende mobiliteit heeft de beleving van afstand doen verminderen.

De 'deeleconomie' is in 2030 in belang toegenomen, maar speelt in Emmen minder.

Door nieuwe technieken, zoals mobiel internet, 3D printen en energieopslag hebben consumenten meer taken overgenomen van bedrijven en organisaties.

4. Hoe gaan wij de streefbeelden bereiken.

4.1. Om welke accenten in ons werk vraagt dit.

In hoofdstuk 3 hebben wij beschreven waar wij naartoe willen (de streefbeelden) en met welke ontwikkelingen in onze omgeving wij dan rekening moeten houden. In dit hoofdstuk geven wij per streefbeeld aan waarop wij accenten in onze activiteiten willen leggen om de drie streefbeelden te bereiken. Met andere woorden: welke grote opgaven passen daarbij.

Veel van deze opgaven zijn al opgenomen in recent door de raad vastgestelde beleidsstukken. In deze Strategische Visie gaat het echter om de opgaven uit deze beleidsstukken die in het bijzonder bijdragen aan het behalen van de drie streefbeelden. De opgaven zijn hier ook al meer toegespitst op de eisen die de drie streefbeelden stellen dan in eerdere beleidsstukken soms het geval was.

Lang niet al onze gemeentelijke taken komen in dit hoofdstuk aan bod; er gebeurt natuurlijk veel meer. Hier gaat het echter om opgaven die Emmen wezenlijk moeten gaan veranderen. Daarvoor zullen de komende tijd ook zeker meer opgaven in beeld gaan komen. De scenarioplanning houdt in dat wij periodiek kijken hoe wij onze inspanningen moeten richten of bijsturen om de drie streefbeelden te bereiken.

Na beschrijving van de opgaven voor elk van de drie streefbeelden gaan wij in dit hoofdstuk ook in op de wijze waarop wij de samenleving daarbij willen blijven betrekken. Dat betreft allereerst de sociale opgaven, om zoveel mogelijk inwoners te laten bijdragen aan, en delen in de vruchten van de drie streefbeelden. Tenslotte betreft het de wijze waarop wij inwoners willen betrekken bij het nastreven en telkens herijken van onze strategische visie.

4.2. Innovatieve kern in Noord en Oost-Nederland op de terreinen: moderne industrie, onderwijs, vrijetijdseconomie en leefomgeving.

Het staat buiten kijf dat de kracht van Emmen niet zit in de kwantiteit (zoals het aantal banen, bedrijven en inwoners in de Randstad). Zoals wij zagen neigt het rijksbeleid er de laatste decennia nogal toe om de kracht van regio's, eenzijdig, daaraan af te meten. Wij zetten in op de kwaliteit en innovativiteit van Emmen; wie niet sterk is moet slim zijn.

Onze kracht zoeken wij allereerst in de vindingrijkheid ofwel de innovativiteit van onze bedrijven, instellingen, onderwijs en maatschappelijke organisaties. Natuurlijk hoort daar ook een vindingrijke gemeentelijke organisatie bij. Samen verkennen wij actief welke vernieuwingen er gaande zijn in onze (internationale) omgeving en wat wij samen allemaal in huis hebben. Daarmee gaan wij zoveel mogelijk gezamenlijk de komende jaren met extra inzet aan het werk.

Langs verschillende wegen worden wij steeds meer een slimme stad, met evenzo slimme dorpen. Wij geven zo het internationaal gehanteerde begrip 'Smart City' op eigen, Emmense wijze inhoud. Die verschillende wegen beschrijven wij hierna. Voor een werkelijk slimme stad met slimme dorpen zijn moderne digitale hulpmiddelen en technieken onmisbaar. Slimme oplossingen vragen om het optimaal benutten van allerlei data. Daarop komen wij aan het eind van dit hoofdstuk terug.

Innovatieve, circulaire economie

In 2030 willen wij dat de uitstoot van koolstofdioxide als gevolg van menselijke activiteiten in Emmen met 50% is gereduceerd. Daarmee lopen we in de pas met de doelstellingen van het nieuwe regeerakkoord.

Emmen heeft, met tal van bedrijven in de topsector 'high tech systemen en materialen' (htsm) al veel innovatieve technieken in huis voor een circulaire economie.

Deze topsector is een banenmotor bij uitstek⁵.

In 2030 willen wij samen met bedrijven en onderwijs bereikt hebben dat een (t.o.v. Nederland) bovengemiddeld aantal mensen in deze sector in Emmen werk heeft aan het toepassen van nieuwe technieken voor een circulaire economie.

Dat vergt langdurig investeren in (netwerken van) mensen. Zowel in onderwijs en onderzoek, als aan de kant van werknemers.

Binnen een brede aanpak richting een meer circulaire economie is vergroening van de chemische industrie noodzakelijk, maar ook een ingewikkeld en geleidelijk proces..

Zowel door gebruik van bio grondstoffen en van groene waterstof, als door recycling en vermindering van het energiegebruik, kan de gehele industrie zijn prominente positie in Emmen behouden en uitbouwen. Dat geldt ook voor nieuwe toepassingen zoals composieten en nieuwe (slimme) materialen ter vervanging van traditionele materialen. Vervanging van olie door biomaterialen levert ook meer banen op in Emmen.

Alle reststromen (ook 'afval') dienen zoveel mogelijk in de eigen regio te worden hergebruikt. Dat is zeer belangrijk voor werkgelegenheid.

Ook in de land- en tuinbouw steunen wij innovatieve initiatieven op het gebied van biobased economy en circulaire economie.

Energietransitie bedrijven

Om de doelstelling van 50% reductie van CO₂ uitstoot in 2030 te halen is ook bij bedrijven een forse omslag nodig naar duurzame energie en energiebesparing.

Ook voor een overgang naar meer duurzame energie zijn er al veel plannen gemaakt en contacten gelegd om deze uit te gaan voeren. Maar er zal nog jarenlang veel meer moeten gebeuren om de energiedoelen te halen. Bedrijven willen zeker naar duurzame energie en willen ook investeren in energiebesparing, maar moeten ook concurrerend blijven.

Wij zien het als een grote, gezamenlijke opgave voor de bedrijven en voor de gemeente, om nieuwe oplossingen te zoeken voor deze uitdaging.

De energietransitie zien wij als aanjager voor nieuwe, ruimtelijk-economische en sociale ontwikkelingen in onze regio. Wij stimuleren de komende jaren daarom nog meer gericht (mensen in) bedrijven om te innoveren en ondersteunen hen bij het verminderen van de energielasten.

Het energieprofiel van Emmen maakt duidelijk dat we ons moeten gaan richten op slimmer en duurzamer gebruik van energie in de chemie, maakindustrie en in de glastuinbouw.

Innovatieve productie duurzame energie

Wij stimuleren investeringen in zonnepanelen op daken en in zonneakkers en wij ondersteunen energiecoöperaties en inwoners (onder andere met energieleningen) die in onze dorpen en wijken de ontwikkeling van duurzame energie oppakken. Op deze manier willen wij onze inwoners ondersteunen bij het beheersen van de energielasten en het zo veel mogelijk zelf produceren van energie.

Over windenergie zijn afspraken gemaakt met het Rijk en de provincie (95,5 MW). Die afspraken komen we na. Maar wanneer de mogelijkheid zich voordoet om de opgave windenergie in te wisselen voor andere vormen van duurzame energie dan grijpen wij dit met beide handen aan.

⁵ Monitor Topsectoren 2017 CBS: helft van de banengroei 2010-2016 van de 9 topsectoren.

Voor de warmtevoorziening zullen we steeds meer gebruik maken van warmtepompen, warmte-koudeopslag in de bodem en verkennen we de mogelijkheden voor geothermie en de verdere ontwikkeling van warmtenetten.

Internationale energiesamenwerking

Omdat wij ons ervan bewust zijn dat de regionale samenwerking met Duitsland onze kansen van het halen van energie en klimaatdoelstellingen in 2030 vergroot, zetten wij onze goede relatie met Duitse overheden de komende jaren in bij de ontwikkeling van grensoverschrijdende projecten. Dit doen wij in het kader van het SEREH project (Smart Energy Region Emmen Haren).

Stadt Haren(Ems) produceert op dit moment ongeveer 150% duurzame energie.

De ontwikkeling van een energieregio waarin gezamenlijk gewerkt wordt aan een duurzaam grensoverschrijdend energiesysteem, als belangrijke vestigingsfactor voor bedrijven en motor voor innovatie, is daarom een belangrijke pijler in onze strategie.

Deze aanpak past ook binnen het streven van de Europese Commissie die de samenwerking tussen Emmen en Haren als een belangrijke stap ziet richting de Europese Energie Unie.

Waterstofeconomie

Eén van de kansrijke lange termijn ontwikkelingen naar meer duurzame energie is het inzetten van groene waterstof.

Het Noord Nederlandse lange termijn plan voor een toonaangevende rol in de wereldwijd op langere termijn voorziene waterstofeconomie is zowel in Brussel als in Den Haag goed ontvangen. Emmen is daar bij betrokken en claimt ook bij de verdere ontwikkeling een stevige positie bij de uitrol van dat plan.

Emmen heeft veel te bieden vanwege de kennis en ervaring bij bedrijven, door de aanwezige aardgasinfrastructuur met de grensoverschrijdende samenwerking met Duitsland,

De kansen die de ontwikkeling van een waterstofeconomie in Noord Nederland biedt gaan wij de komende jaren onderzoeken en optimaal benutten in Emmen . De mogelijkheden voor 'groene waterstof', geproduceerd uit zonne- of windenergie, in de industrie (met name in de chemische-industrie) en transportsector volgen wij op de voet. Dat doen wij ook door deelname in Europese kennisnetwerken op dat gebied.

Bij dit alles betrekken wij ons bedrijfsleven en onderwijs.

Emmen als innovatieve HBO en MBO stad

Goed HBO en MBO onderwijs zijn onmisbaar voor een innovatieve stad.

Bij de positie van Emmen als één van de vier grotere centra van voorzieningen in het Noorden hoort een onderwijsaanbod van voldoende omvang en diversiteit.

Dat moet steeds weer worden bevochten in het krachtenspel van fusies en efficiencylagen.

Wij gaan die slagen winnen door stevig in te zetten op kwaliteit en vernieuwend vermogen.

Met het rijk en de provincie en met de onderwijsinstellingen stemmen wij onze inzet af om dat te garanderen.

Lectoraten die vernieuwing brengen blijven wij steunen, en de activiteiten daarvan willen wij ook zoveel mogelijk verbinden met het MBO en met bedrijven en instellingen.

Daarbij steunen wij z.g. 'field-labs' om theorie en praktijk meer bij elkaar te brengen.

Zo moeten er ook 'denktanken' en netwerken ontstaan die innovatie in beweging zetten.

Wij stimuleren initiatieven om het aanbod van studentenhuisvestingaantrekkelijker te maken, zodat studeren in Emmen ook daardoor leuker wordt.

Wij willen dat er in Emmen in 2030 ook meer sprake is van een 'studentencultuur', of eigenlijk een 'jongerencultuur', met meer uitgaansmogelijkheden. Initiatieven daarvoor willen wij meer ruimte gaan geven en stimuleren.

Doorlopende leerlijnen techniek en nieuwe leerconcepten

Innovatie valt of staat met de aanwezigheid van voldoende goed opgeleid personeel. Vanaf het voortgezet onderwijs tot en met de RUG en UT stimuleren en ondersteunen wij langjarig het verbeteren en uitbouwen van doorlopende leerlijnen techniek. Wij zijn daarbij nog maar in de beginfase. Vooral voor ICT-opleidingen is dit kansrijk maar moet er nog veel gebeuren.

Om de instroom in de technische opleidingen op alle niveaus te vergroten is nog vele jaren een stevige en brede aanpak nodig. Wij gaan initiatieven daartoe van de onderwijsinstellingen, samen met het bedrijfsleven stevig ondersteunen en stimuleren. Bedrijven en onderwijs blijven wij ook de komende jaren steunen wij bij het ontwikkelen van nieuwe kort cyclische, marktgerichte leer-werkconcepten zoals bedrijfsscholen.

Vernieuwing vrije tijdseconomie

In 2030 moeten toeristen niet om Emmen heen kunnen. Emmen willen wij nog aantrekkelijker maken voor inwoners en toeristen door onderscheidende, innovatieve activiteiten (evenementen zoals 'Generation Discovery'), en door in te zetten op de speerpunten: Wildlands, Emmen centrum, Veenvaart, Bargerveen en Geopark De Hondsrug en het Rensenpark. Dit zijn in 2030 iconen voor onze inwoners en bezoekers. Elk van deze iconen moet zich nog wel veel meer onderscheiden door voortdurende vernieuwing om een grotere rol te spelen in de vrijetijdseconomie. Voor elk van deze speerpunten gaan wij de komende jaren telkens na hoe wij als gemeente kunnen bijdragen aan aansprekende vernieuwingen om ze daarmee veel meer op de kaart te zetten.

Vernieuwing van onze leefomgeving

Emmen heeft een traditie van vindingrijkheid bij de vernieuwing van de ruimtelijke inrichting. Met originele ruimtelijke concepten, zoals de open groene stad, het woonerf en het 'plark' (Raadhuisplein) was en is Emmen spraakmakend. Dat willen wij in 2030 nog meer zijn.. Voor de inrichting van de leefomgeving blijven wij zoeken naar originele oplossingen die het beste aansluiten bij de sociaal-culturele achtergrond en de bijzondere woonomgeving in Emmen en op maatschappelijke ontwikkelingen rond wonen. Wij houden nadrukkelijk ook oog voor de wensen van (toekomstige) inwoners. Een aantrekkelijke woon- en leefomgeving is ook belangrijk voor het aantrekken van werkgelegenheid. Ruimte, groen en de landschappelijke waarden gecombineerd met de stedelijke voorzieningen koesteren we en willen we versterken. Daarbij zetten wij in op een duurzame inrichting van de ruimte die anticipeert op de klimaatveranderingen.

Benutting informatie technologie

Een absoluut vereiste voor het zijn van een slimme stad met slimme dorpen is dat Emmen telkens beschikt over moderne digitale mogelijkheden en goed is aangesloten op de digitale snelweg, zoals 5G en het 'Internet der dingen' (dat apparaten met internet en met elkaar verbindt). De hiervoor beschreven innovatieve wegen hangen ook met elkaar samen. Volgens het internationaal gehanteerde 'Smart city concept' worden informatietechnologie en het internet der dingen gebruikt om de stad te beheren en te besturen. Hierbij gaat het zowel om de administratie als om de voorzieningen zoals bibliotheken, ziekenhuizen, het transportsysteem en de nutsvoorzieningen. Doel van een slimme stad is de levenskwaliteit te verhogen door de stad efficiënter te organiseren en de afstand tussen de inwoners en het bestuur te verkleinen. Alle onderdelen van de stad zijn verbonden via een netwerk van sensoren, internet en hoogstaande technologische apparaten met als motor het internet der dingen.

Wij zien dit voor Emmen als een mogelijk resultaat van de gezamenlijke vernieuwingen door tal van partijen zoals hiervoor beschreven. Daarom houden wij de 'Smart city' mogelijkheden wel voortdurend in het oog en benutten die waar mogelijk, maar wel naar de aard en de schaal van Emmen.

De belangen van onze inwoners, waaronder ook hun privacy, staan daarbij voor ons voorop.

4.3. Stevige positie als logistiek knooppunt tussen de Randstad en Noordoost-Europa, die vernieuwend is vertaald in werkgelegenheid.

Logistieke innovatie

In 2030 moet Emmen bekend staan vanwege zijn rol rond slimme en groene logistiek.

Op nieuwe ontwikkelingen, zoals automatisch en slim transport (Coordinated-Intelligent Transport Systems: C-ITS) haken wij in een vroeg stadium in.

Dat geldt ook voor de toepassing van groene en schone brandstoffen, zoals waterstof.

Wij zijn actief in (inter-) nationale kennisnetwerken op het gebied van logistiek, zoals Nederland Distributie Land NDL en het logistieke netwerk van Europese steden Polis.

Wij gaan samen met de provincie verder stappen zetten om het lectoraat groene logistiek uit te bouwen en bekendheid te laten krijgen.

Zo nemen wij de komende jaren stap voor stap steeds meer een plek in vóór op de golf.

Digitale en fysieke infrastructuur op niveau

In 2030 moet heel Emmen goed ontsloten zijn via personen- en goederenvervoer en via de digitale snelweg. De reistijd tussen Emmen en belangrijke steden in Nederland en Duitsland moet zodanig zijn teruggebracht dat van een perifere ligging geen sprake meer zal zijn.

Door een brede benutting van snelle internetverbindingen is reizen in 2030 veel minder nodig en worden afstanden minder belangrijk.

In paragraaf 4.2. kwam de noodzaak van het gebruik van informatietechnologie en het internet der dingen voor het beheer van de leefomgeving al aan de orde.

Samen met rijk en provincie zorgen wij dat in 2030 de fysieke infrastructuur klaar is voor automatische transport systemen.

Mogelijkheden voor andere vervoerswijzen, zoals spoor en nieuwe vervoerssystemen zoals slimme deelauto's en eventueel de hyperloop verkennen wij en benutten wij optimaal.

Slimme A37-E233

Als belangrijkste en snelste verbinding tussen Rotterdam en Hamburg (temeer na de uitbouw van de E233 tot Autobahn) moet deze in 2030 klaar zijn voor de nieuwste technische ontwikkelingen, zoals automatisch en slim vervoer. Daarvoor zetten wij onze lobby in Brussel en Den Haag in en halen wij informatie uit onze netwerken.

Met onze Duitse partners zoeken wij de komende jaren meer concrete samenwerking om deze corridor Europees op de kaart te krijgen voor slim vervoer.

Snelle en veilige corridor Groningen-Emmen-Enschede

In 2030 kan er geen sprake meer zijn van een onveilige en onvoldoende snelle N34 als enige verbinding in deze corridor.

De positie van Emmen als logistiek knooppunt en als één van de vier grootste dragende steden van het Noorden vraagt om betere verbindingen met Groningen en Enschede. Wij verwachten van rijk en provincies dat zij de komende jaren concrete stappen zetten voor verbetering van deze noord-zuid verbinding en werken daar ook actief aan mee vanuit onze (beperkte) gemeentelijke rol.

Op langere termijn gaat het niet alleen om de wegverbinding, maar mogelijk ook om de mogelijkheden per spoor en via nu nog in ontwikkeling zijnde nieuwe vervoerstechnieken, zoals wellicht de hyperloop.

Goederenoverslag spoor

In 2030 is Emmen goed aangesloten op de nieuwe zijderoutes ('One belt one road' initiatief) waarin China al enige tijd miljarden investeert. Rotterdam en Hamburg zijn daarin belangrijke knooppunten volgens China. Deze zijn per trein nu al veel sneller bereikbaar vanuit China dan via het schip. Vanuit deze knooppunten worden goederen verder per spoor, per schip en via de weg vervoerd. Gezien de ligging in het achterland van zowel Rotterdam als Hamburg liggen er kansen voor Emmen. In 2030 is daarvoor een betere spoor aansluiting met overslagmogelijkheden in Emmen nodig.

Doel is een sterkere positie in de goederenstroom, door daar in onze regio waarde aan toe te voegen door bewerking en assemblage.

Dryport

Ons doel is om in 2030 meer logistiek-intensieve bedrijvigheid en werkgelegenheid te hebben. Onder de 'merknaam' Dryport Emmen-Coevorden is al veel bereikt en is Emmen als logistiek knooppunt van wegtransport al aardig op de kaart gezet. Bedrijvenpark A37 telt steeds meer logistiek intensieve bedrijven en ook elders in de gemeente zijn dergelijke bedrijven gevestigd en uitgebreid. Maar een grotere doorbraak is haalbaar.

Onze ligging ten opzichte van Hamburg en Rotterdam gaan wij de komende jaren verder benutten door onze distributiefunctie en daarmee verwante bedrijvigheid ('value added logistics') uit te bouwen.

Emmen en Coevorden kennen met Dryport en de Business Association Dryport al een geschiedenis en structuur wat betreft de samenwerking. We willen deze samenwerking de komende jaren verbreden naar een grotere, grensoverschrijdende regio en deze ook meer inhoud en meer bekendheid geven.

Ondernemers in de regio hebben hun zorg kenbaar gemaakt wat betreft het tekort aan stagiaires en afgestudeerde studenten met een logistieke opleidingen.

Om ons doel in 2030 te kunnen bereiken vergt dat nog jarenlang dus extra investeringen in opleidingen. Door aan die opleidingen en aan de baankansen bredere bekendheid te geven, moet de instroom ook toe gaan nemen.

Dryport moet bij uitstek een vehikel zijn waar ruimte is om innovatieve concepten op het gebied van transport en logistiek in de praktijk te testen. Dit in verbinding met aanwezige industrie en onderwijs.

4.4. Een erkend onderscheidend en wervend woon- en werkmilieu op basis van eigen kracht.

Door ons als innovatief centrum en als prima bereikbaar logistiek knooppunt (streefbeelden 4.2. en 4.3.) te ontwikkelen ontstaat er meer perspectief op werk voor jongeren. Door hen ook een briljante woonomgeving te bieden hebben zij in 2030 geen reden meer om weg te trekken, of na hun studie elders niet terug te keren. Het aantal jongeren en hoger opgeleiden moet daardoor in 2030 op een beduidend hoger niveau komen dan wat prognoses nu aangeven.

Daar moet wel heel wat voor gebeuren.

In Emmen werken heel veel mensen die elders wonen. In 2030 moet het aantrekkelijk zijn om

ook in Emmen te gaan wonen voor wie daar dan werk vindt.

Emmen centrum als groeibriljant

Onder deze noemer werken wij aan een compacter en aantrekkelijker centrum van Emmen in 2030. Het stadscentrum is niet alleen belangrijk voor onze inwoners, maar is ook een grote trekker van bezoekers, met evenementen, de markt en een groot divers winkelaanbod.

Emmen kent daarbij in een wijde omtrek geen vergelijkbare stad. Die voorsprong willen wij behouden en zo mogelijk vergroten.

Om ervoor te zorgen dat Emmen in 2030 een bruisende binnenstad heeft, moeten er meer functies naar het centrum: wonen, werken, winkelen, cultuur, horeca, recreëren. Het centrum moet compacter worden, met een kleiner winkelvloeroppervlak. Er komen extra mogelijkheden bij voor wonen in het centrum, voor verschillende doelgroepen, zoals voor jongeren. De horeca in het centrum blijft een belangrijke sfeermaker, hiervoor verblijven bezoekers langer in het centrum en is er ook voor jongeren meer te beleven.

De pleinen hebben elk hun eigen uitstraling. Dit is waardevol voor de diversiteit aan cultuur en evenementen die hier plaatsvinden.

Groen, groener groenst!

In 2030 is het groene karakter van ons centrumgebied nog meer versterkt. Veel groen vormt dan ook een belangrijke kwaliteit van een aantrekkelijke binnenstad om te wonen. De belangrijkste aspecten van het investeren in groen en duurzaamheid zijn het vergroten van de leefbaarheid in, en de aantrekkelijkheid van de stad, het ontwikkelen van meer biodiversiteit en het zorgen voor klimaatadaptatie.

Emmen heeft de ambitie om in 2030 het groenste centrum van Nederland te zijn. 'Oud' groen wordt gekoesterd en nieuw groen wordt aangelegd.

Aantrekkelijke dorpen en wijken

Inwoners waarderen de leefomgeving van Emmen nu al hoog, maar in 2030 willen wij dat ook elders in het land meer oog is voor de kwaliteit van leven in Emmen. Deze ligt nu (iets) boven het landelijk gemiddelde, maar is veel hoger dan in grote delen van de Randstad⁶. Opvallend is dat grootstedelijkheid over het algemeen samengaat met een lagere brede welvaart. De drie grootste steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag hebben zelfs de laagste brede welvaart van Nederland. De meer landelijke regio's scoren over het algemeen een stuk hoger op de dimensies wonen en veiligheid. Dat geldt zeker ook voor Zuidoost Drenthe, waar vooral de woontevredenheid veel hoger is dan het landelijk gemiddelde.

Wij werken samen met de inwoners van onze dorpen aan het in stand houden en zo mogelijk vergroten van de aantrekkelijkheid en leefbaarheid.

Onze dorpen en wijken willen wij toekomstbestendig maken om het hoge niveau van woontevredenheid en veiligheid minstens te handhaven.

Mensen wonen in Emmen in 2030 met ondersteuning van ICT, robotica, domotica en geautomatiseerd zelfrijdend vervoer, zodat gemak wordt geboden, veiligheid wordt geborgd en zorg binnen bereik is. Dit schept een grotere zelfstandigheid en grotere mogelijkheden voor ontplooiing voor mensen. Ook in tijd gaat het nieuwe wonen grote betekenis hebben, doordat op afstand allerlei geregeld kan worden zoals boodschappen, bereiden van maaltijden, schoonmaak, e.d.

⁶ De Universiteit Utrecht en de Rabobank hebben de Brede Welvaartsindicator (BWI) ontwikkeld, die alle aspecten die van belang zijn voor het menselijk welbevinden meet langs elf dimensies. rapport: Brede Welvaartsindicator 2017.

Vernieuwing van de woningvoorraad

Een van de opgaven is de vernieuwing van de woningvoorraad. Emmen is in de jaren 50, 60 en 70 van de vorige eeuw snel gegroeid. Er is vooral veel van hetzelfde gebouwd voor gezinnen, terwijl Emmen in 2030 veel meer van 1- en 2-persoonshuishoudens telt.

Ook voldoen veel oudere woningen vanuit bouwtechnisch en energetisch perspectief niet meer. Dit gecombineerd met de hiervoor genoemde trends maakt dat er geïnvesteerd moet worden in de woningvoorraad.

In 2040 is de woningvoorraad energieneutraal. Dit doel moeten wij samen met woningcorporaties en particuliere woningeigenaren bereiken.

De verduurzaming van het woningbestand levert werkgelegenheid op en biedt kansen om restwarmte van de industrie in te zetten in de gebouwde omgeving via warmte-koude netten. Wij streven ernaar dat de snel stijgende energielasten op termijn niet leiden tot te hoge woonlasten voor onze inwoners.

Sterke, slimme stad in een krimpende regio

De centrumfunctie van de stad Emmen, als één van de vier dragers van voorzieningen en werkgelegenheid in het Noorden, moet in 2030 versterkt zijn.

Daar horen topvoorzieningen bij, zoals een groot, vooraanstaand ziekenhuis, een stevige HBO vestiging en een groot theater. Een cultureel kwartier in de Oude Dierentuin zal als geheel dan ook een topvoorziening zijn.

Wij stimuleren en ondersteunen lokale en regionale initiatieven die inspelen op de gevolgen van digitalisering voor de samenleving en de stad, waaronder ook hoogwaardige supersnelle verbindingen.

Wij investeren in 'smart city' projecten en bundelen daarbij krachten. Deze ontwikkeling maken wij ook zichtbaar in het centrum, als 'show case' en 'living lab'.

Emmen kan in de regio alleen de functie van een sterke stad vervullen als de bereikbaarheid vanuit de omgeving en naar omliggende steden en agglomeraties goed is.

Zowel openbaar vervoer als wegverbindingen en nieuwe vervoerstechnieken, moeten in 2030 veel kortere reistijden mogelijk maken.

Rensenpark als groeibriljant

Deze locatie moet in 2030, naast een prettig park, een attractie op zich zijn.

Cultuur, recreatie en innovatie kunnen daar prima samengaan.

Wij ondersteunen voorlopig een organische groei en broedplaatsfunctie rond deze thema's en staan ook open voor grotere initiatieven en investeringen die ons doel dienen.

Voor het Rensenpark hebben wij een hoog ambitieniveau: een hoge kwaliteit en hoogwaardig publieksfuncties. Het hele gebied is één creatief mensenpark waarbinnen verschillende functies worden ontwikkeld.

Wij zetten in op multifunctionele gebouwen voor kunst, cultuur en innovatie. Doordat de gebouwen multifunctioneel zijn worden ze optimaal benut en ontstaat er een broedplaats waar verschillende kunsten cultuur-initiatieven elkaar versterken.

De initiatieven in de gebouwen passen bij elkaar en versterken elkaar. Van nieuwe initiatiefnemers en van onze bestaande lokale culturele partners verwachten wij dat ze actief bijdragen aan het concept en bijdragen aan reuring en beleving. Verandering is een constante. Cultuur, natuur en innovatie leiden tot een bijzonder park met een uniek karakter.

Cultuur als groeibriljant

In 2030 bloeien kunst en cultuur in Emmen en dragen ze bij aan een aantrekkelijke gemeente, waar het goed wonen, werken en recreëren is.

Voor jongeren en hoger opgeleiden is het cultuuraanbod dan één van de factoren die eraan bijdraagt om in Emmen te willen wonen. Culturele evenementen georganiseerd door vrijwilligers en amateurs leveren een belangrijke bijdrage aan de sociale dynamiek en

leefbaarheid. Ook voor jongeren zijn er in 2030 aantrekkelijke culturele evenementen die ze zelf organiseren. Dat ook jongeren zo'n grote betekenis toekennen aan het behoud van het park van de oude dierentuin, onderstreept de betekenis van cultureel erfgoed voor de aantrekkingskracht van Emmen. Cultureel erfgoed wordt ingezet om meer kwaliteit aan de leefomgeving toe te voegen.

Om dit alles te bereiken is een evenwichtige en duurzame groei nodig van culturele activiteiten, in alle dorpen en wijken en in het centrum, met het Rensenpark als (inter)nationaal boegbeeld van kunst, cultuur en innovatie in de gemeente.

Door samenwerking met de zeven grote Noordelijke overheden (de drie Noordelijke provincies en de NG4 steden) in het programma 'We the North' moet onze positie in het rijks cultuurbeleid in 2030 veel sterker zijn dan nu.

5. Randvoorwaarden en werkwijze.

5.1. Sociale randvoorwaarden.

Investeren in opleiding

Emmen heeft in 2030 meer hoger opgeleide mensen nodig om innovatieve kern en logistiek knooppunt te zijn, en voor een onderscheidend en wervend woon- en werkmilieu. Een te laag opleidingsniveau vermindert bovendien de kansen voor mensen om mee te kunnen werken aan het bereiken van de streefbeelden en om daarvan te profiteren.

In 2030 moet het aandeel laag opgeleiden (nu 44%) meer naar het landelijk gemiddelde (nu 34%) zijn gedaald. Het aandeel hoger opgeleiden (nu 14%) moet flink stijgen om dan dichterbij het landelijk gemiddelde (nu 25%) te liggen.

Meer middelbaar opgeleiden moeten het Mbo-4 niveau of nog liever het Mbo-4+ niveau halen. Om het percentage hoog opgeleiden te laten toenemen, zal het aantal Hbo-studenten moeten toenemen en zullen meer afgestudeerden in Emmen moeten blijven wonen en werken. Veel van de opgaven voor het bereiken van de drie streefbeelden die in het voorgaande zijn beschreven dragen daar aan bij.

Maar ook het niveau bij de instroom in het onderwijs moet verder omhoog.

In 2030 gaan alle kinderen naar het kindcentrum (onderwijs en opvang) en gaan alle 2,5 jarigen naar de voor- school. Het gaat om alle kinderen, want de Emmense samenleving in 2030 vraagt over de hele linie om hoger opgeleide mensen. Investeren in mensen rendeert.

Een gemiddeld hoger opgeleide bevolking vraagt dus niet alleen om goed onderwijs, maar ook om goede randvoorwaarden zoals zicht op passend werk en aantrekkelijkheid van Emmen als studentenstad en van het woon- en werkklimaat.

Investeren in gezonde randvoorwaarden

Een gemiddeld hoger opgeleide bevolking, die ook actief participeert, vraagt ook goede randvoorwaarden. Daartoe behoort vooral ook een goede gezondheid. Sociaal-economische status (opleiding/werk) en gezondheid hangen nauw met elkaar samen in wat de sociaal-economische gezondheidsverschillen genoemd worden. Bij het bereiken van de streefbeelden moet ook de sociaal-economische statusscore⁷ in Emmen (nu 6,51) dichterbij het Nederlands gemiddelde (nu 7,12) komen.

Bewoners van Emmen hebben nu vaker overgewicht, roken meer en kennen meer excessief alcoholgebruik dan gemiddeld in Nederland⁸. Vooral de lager opgeleiden ervaren een slechtere gezondheid. Dit uit zich in een beperking in activiteiten.

Daar tegenover voldoen in Emmen meer mensen aan de norm voor gezond bewegen (62,5%) dan in gemiddeld in Nederland (60,8%)⁹

Daarom zal ook geïnvesteerd worden in gezondheid. In het bijzonder een gezondere leefstijl met een forse matiging van alcoholgebruik (vooral onder jongeren), niet meer roken, gezonder voedsel, beter dagritme en ontstressen.

Ook laaggeletterdheid is van grote invloed op de ervaren gezondheid. In Emmen is naar schatting 13-16% van de bevolking van 18 jaar en ouder laaggeletterd.

Wij zetten de komende jaren zwaar in op de preventie, vooral bij de jeugd om te bereiken

⁷ Sociaal-economische Status (SES), Statusscore gebaseerd op opleiding, inkomen en positie op de arbeidsmarkt, Waarstaatjegemeente.nl, 2017.

⁸ GGD

⁹ CBS 2012

dat Emmen in 2030 (rekening houdend met de leeftijdsopbouw) een gemiddeld even gezonde (en dus ook geletterde bevolking) als Nederland heeft.

Iedere Emmenaar doet mee naar vermogen

Meer Emmenaren dan nu moeten in 2030 actief kunnen participeren in het Emmen zoals in de drie streefbeelden beschreven. Een ieder naar vermogen.

De basis daarvoor is zorg en ondersteuning van onze inwoners voor zichzelf en voor elkaar. Het zorgen voor elkaar moet niet opgevat worden als een bezuinigingsoperatie om de formele ondersteuning te kunnen bekostigen, maar heeft alles te maken met zingevingsvraagstukken. Om er op deze manier er wederzijds voor elkaar te zijn geeft betekenis en kwaliteit aan het leven.

Hier komt ook de kernwaarde: saamhorigheid weer in beeld. Daarop kunnen wij in onze regio gelukkig nog een beroep doen.

Dit naar elkaar omzien heeft ook zijn grens. Op sommige punten is professionele ondersteuning nodig die niet door vrijwilligers gegeven kan worden. Dit geldt voor de volwassen alsook voor onze jonge inwoners.

Formele en informele ondersteuning gaan dus samen op. In 2030 zijn er succesvolle gecombineerde ondersteuningsarrangementen van zorgaanbieders en vrijwilligersorganisaties waar de kracht van beide organisatie benut wordt om tot effectieve en efficiënte ondersteuning te komen voor mensen die het nodig hebben. Professionele ondersteuning en informele versterken elkaar daarmee.

Kwetsbare jongeren

In 2030 is de verbinding tussen gemeenten, onderwijs, arbeidsmarkt, en zorg voor de jongeren met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt doelmatig en effectief ingericht. Er zijn dan goed werkende verbindingen op lokaal niveau.

We maken dan zoveel mogelijk gebruik van de kennis en expertise binnen de bestaande voorzieningen. Voor jongeren die geen arbeidsvermogen hebben, maar wel de mogelijkheid hebben te participeren, bijvoorbeeld via dagbesteding/beschut werk en sociale activering, is er dan verbinding gelegd tussen het domein werk en inkomen en de domeinen Wmo en Jeugd. Er zijn in 2030 gezamenlijke arrangementen voor deze jongeren.

Samenhang sociaal domein, thuiszorg en woonomgeving

Het sociale domein raakt ook aan andere domeinen zoals wonen, werken en gezondheidszorg. Het aanbrengen van verdere samenhang tussen genoemde terreinen is de komende jaren een belangrijke opgave.

In 2030 zal het aantal ouderen in onze gemeente verder zijn toegenomen.

Velen daarvan zijn dan relatief gezond en actief.

Veel inwoners willen het liefst oud worden in hun eigen vertrouwde huis en woonomgeving.

Dat is dan mogelijk, doordat wij in 2030 meer samenhang tussen ons eigen sociale domein en het domein van de thuiszorg hebben gebracht en doordat wij de kwaliteit van de woonomgeving daar op aangepast hebben.

5.2. Democratie dichterbij.

Ruimte voor meedenkers en meedoeners

VNG¹⁰ stelt daarover: 'Bewoners nemen steeds meer het initiatief om het publieke domein vorm te geven. Ze richten parken en speeltuinen in. Het aantal zorg- en energiecoöperaties neemt toe. ZZP'ers richten broodfondsen op. Er zijn veel verschillende wooninitiatieven. En

¹⁰ <https://vng.nl/themas/bestuur/lokale-democratie/de-cooperatieve-samenleving>

met het Right to Challenge nemen bewoners taken van de overheid over. Ze laten zien dat het uitvoeren van overheidstaken anders en beter kan'.

Ook hier geldt dat bepaalde traditionele 'werkvormen' en overlegstructuren onvoldoende aansluiten bij dergelijke ontwikkelingen en dat andere soms voorbijgestreefd worden door zelf organiserende inwoners.

Ook hier komt de kernwaarde: saamhorigheid weer in beeld. Wij stimuleren en gebruiken zoveel mogelijk moderne coöperatieve oplossingen, zoals in energiecoöperaties, bij het beheer en de ontwikkeling van accommodaties en bij de ontwikkeling van visies voor de ontwikkeling van dorpen en wijken.

Wij zoeken telkens aansluiting op actieve netwerken (zoals de coöperatie Growing Workplace van een groot aantal, meest jonge ondernemers, en het Kenniscafé) Inwoners en bedrijven, instellingen en maatschappelijke organisaties zijn daarbij zoveel mogelijk onze partners.

Jongeren in beeld

Wij bouwen aan een toekomst voor Emmen in 2030, wanneer jongeren van nu de toon aangeven. Daarom willen wij nu al hun stem zoveel mogelijk horen.

Onze jongeren (natuurlijk ook in onze ambtelijke organisatie) krijgen ruimte om daar een actieve rol bij te spelen.

Hun bijdrage is belangrijk om beleid te maken en zij zijn belangrijk om hun leeftijdgenoten te bereiken.

Wij hebben hun inbreng zeker ook nodig om te ontdekken wat wij moeten doen om jongeren zoveel mogelijk voor Emmen te behouden.

Samenwerking met andere overheden

Het democratische principe dat ook met minderheden goed rekening wordt gehouden betekent dat er ook voldoende aandacht moet zijn voor inwoners van regio's als de onze.

Daar zetten wij ons voor in door onze vrijwillige samenwerking in verschillende regionale netwerken met andere overheden: onder andere de provincie Drenthe, BOCE, Vierkant voor Werk (Dutch Tech Zone) en NG4. Daarmee werken wij flexibel samen op basis van gedeelde belangen.

Onze eigen kracht is daarbij ons uitgangspunt, maar samen staan wij nu eenmaal sterker en kunnen wij beter bereiken waar onze inwoners recht op hebben.

Om te zorgen dat onze bedrijven en inwoners op meer gelijkwaardige wijze kunnen profiteren van EU-beleid en rijksbeleid en om ons te positioneren, zijn wij met een eigen kantoor van de NG4 permanent aanwezig en actief in Brussel. Ook onze positie in Den Haag willen wij uit bouwen.

Coöperatieve aanpak bij herijking strategische visie

Bij de voorbereiding van deze strategische visie hebben wij zowel de traditionele als moderne methoden gebruikt om inwoners erbij te betrekken. De traditionele informatieavonden bleken overduidelijk hiervoor niet meer bruikbaar. De fotowedstrijd, het Kenniscafé en de enquête door en onder de jeugd via sociale media bleken prima bruikbaar. Wij willen met dergelijke moderne methoden blijven experimenteren om succesvolle methoden vaker te kunnen gebruiken.

Ook het geluid van inwoners die uit zichzelf niet snel naar voren zullen treden willen wij via moderne methoden proberen te horen.

De nieuwe coöperatieve aanpak gebruiken wij ook bij de periodieke herijking van deze strategische visie. Inwoners, bedrijven, instellingen en maatschappelijke organisaties die actief zijn in netwerken waarop wij steeds meer aangesloten raken, voeden onze planning en

control cyclus. Zij kunnen er ook op rekenen dat wij hen steeds voorzien van actuele informatie over onze taken en hoe wij die invullen.

Raad en college spelen, met behoud van ieders rol en primaat, een actieve rol bij de beleidsvoorbereiding. De wijze waarop raad, college en de samenleving betrokken waren bij de voorbereiding van deze strategienota, passen wij ook bij de periodieke herijking.

5.3. Periodieke herijking.

Met de vaststelling van dit stuk is het strategisch beleid van Emmen niet in beton gegoten. De eerstvolgende herijking is aan een nieuwe raad en aan een nieuw college.

Dan wordt het overzicht hoe Emmen er dan voor elk van de drie streefbeelden voor staat (bijlage 2) geactualiseerd.

Vervolgens wordt nagegaan welk scenario zich dan ontrolt; dat wil zeggen hoe onze onbeïnvloedbare omgeving is veranderd en zich ontwikkelt.

Grote veranderingen in de mate van ver(Rand)stedelijking en in het democratisch bestel en in de machtsspreiding kunnen een beweging in de richting van één van de vier ander scenario's opleveren.

Dat vraagt dan om andere, of gewijzigde strategische opgaven.

De beschrijving van de vier scenario's geeft daar dan richting aan.

In bijlage 1 zijn de verschillende opgaven afgezet tegen de 4 scenario's.

Hoewel over de precieze scores discussie mogelijk is, lijkt wel duidelijk dat de opgaven die wij nu hebben geformuleerd op grond van het nu meest waarschijnlijke basisscenario, ook goed aansluiten op de scenario's Blue Zone en Techno Valley.

Gaan wij de kant op van Suburbia en vooral van Cocoon, dan moeten wij t.z.t. andere opgaven bedenken om daarop te reageren..

Daarnaast zijn bij de eerste herijking de nu gekozen grote opgaven verder gebracht, en de ervaringen daarmee voeden ook de herijking.

Bij iedere herijking is het ook zaak om te kijken of er zich onverwachte trendbreuken hebben voorgedaan en of de scenario's nog wel voldoen.

Deze strategische visie per 2017 is daarom geen traditionele strategienota, maar eerder een startnotitie voor een permanent proces.

Bijlage 1

Aansluiting opgaven op scenario's

	Suburbia	Cocoon	Blue zone	Techno valley
Innovatieve, circulaire economie	-	-	+	+
Energietransitie bedrijven	-	-	+	+
Innovatieve productie duurzame energie	-	-	+	+
Internationale energiesamenwerking	+	-	+	+
Waterstofeconomie	+	-	+	+
Emmen innovatieve HBO & MBO stad	-	-	+	+
Doorlopende leerlijnen techniek en nieuwe leerconcepten	+	-	+	+
Vernieuwing vrije tijdseconomie	+	+	+	+
Vernieuwing van onze leefomgeving	-	-	+	+
Benutting informatie technologie	+	-	-	+
Logistieke innovatie	+	-	-	+
Digitale en fysieke infrastructuur op niveau	+	-	+	+
Slimme A37-E233	+	-	+	+
Snelle en veilige corridor Groningen-Emmen-Enschede	+	-	+	+
Goederenoverslag spoor	-	-	+	+
Dryport	-	-	+	+
Emmen centrum als groeibriljant	-	-	+	+
Groen, groener groenst!	-	+	+	-
Aantrekkelijke dorpen en wijken	-	+	+	-
Vernieuwing woningvoorraad	-	-	+	+
Sterke, slimme stad in een krimpende regio	-	+	+	-
Rensenpark als groeibriljant	-	+	+	+
Cultuur als groeibriljant	-	+	+	+

Bijlage 2

Stand van zaken 2017 streefbeelden en sociale opgaven

1. Innovatieve stad

Topsectoren zijn sterk vertegenwoordigd.

Het gaat hier om sectoren met een sterke internationale positie en waarbinnen bedrijven en kennisinstellingen de afgelopen jaren veel kennis hebben opgebouwd en al samen werken aan innovaties.

In totaal vallen er bijna 10.360 banen onder de topsectoren, wat neerkomt op 22 procent van de totale werkgelegenheid in Emmen. Landelijk is dat 20 procent.

High Tech Systems & Materials (HTSM), Agro/food en Chemie zijn met respectievelijk ruim 3.500; 2.750 en 1.900 banen de grootste topsectoren in Emmen.

De kennisintensiteit van Emmen ligt vrijwel op het landelijk gemiddelde.

Ook voor de kennisintensiteit van gemeenten heeft Telos een cijfer ontwikkeld dat is opgebouwd uit de indicatoren: aandeel hoogopgeleiden, capaciteit WO/HBO, high en medium tech werkgelegenheid en aandeel banen in de creatieve industrie.

Het cijfer voor Emmen is: 37,2 tegen 38,2 gemiddeld voor alle Nederlandse gemeenten.

Universiteitssteden scoren hier vanzelfsprekend het hoogst.

Het percentage hoogopgeleiden in de beroepsbevolking is laag: 18,5%, tegenover een landelijk gemiddelde van 33,6% (CBS). Bovendien nam dat percentage in Emmen tussen 2010 en 2014 niet toe, terwijl dit in Nederland steeg van 31,8% naar 33,6%.

Een oorzaak is het wegtrekken van jongeren naar opleidingen elders in het land ondermeer door het beperkte aanbod van hoger onderwijs in Emmen. De meesten keren daarna niet terug. Veel hoger opgeleiden die in Emmen werken, wonen bovendien buiten Emmen.

De onderwijs-arbeidsmarkt situatie is nog erg zwak.

In hoofdstuk 3 is al uitvoerig ingegaan op de hoge werkloosheid en het tekort aan werkgelegenheid. Dat komt ook tot uitdrukking in een erg lage Telos-indicator voor de factor 'arbeid' van 27,8 ten opzichte van het gemiddelde van alle gemeenten van 42,4.

Deze Telos indicator is gebaseerd op: arbeidsongeschiktheid, benutting arbeidspotentieel, ontgroening & vergrijzing, werkgelegenheidsfunctie en werkloosheid.

De netto arbeidsparticipatiegraad⁹ in Emmen is nog steeds vrij laag: in 2014 60,8 %, ten opzichte van 64,9% in Nederland.

De indicator van Telos voor de factor 'onderwijs' kent de volgende zeven bouwstenen: aanbod basisscholen, aanbod voortgezet onderwijs, eindexamen cijfer voortgezet onderwijs, jeugdwerkloosheid, onvertraagd naar diploma, opleidingsniveau en voortijdige schoolverlaters. Jeugdwerkloosheid is hierbij opgenomen omdat dit een indicatie geeft hoe onderwijs en arbeidsmarkt op elkaar aansluiten.

Deze indicator komt voor Emmen op 39,3 tegen 51,7 voor alle gemeenten.

2. Logistiek knooppunt

Aantal bedrijven en banen in vervoer en opslag en groothandel.

Op deze logistieke sectoren richt zich het streefbeeld van een logistiek knooppunt. Emmen telt 166 transport- en opslagbedrijven (vestigingen) met 1342 banen (april 2016). Groothandel omvat 4,5% en vervoer en opslag 2,9% van alle banen in Emmen; samen 7,4%.

Aantal banen in groothandel, vervoer en opslag

	2012	2013	2014	2015	2016
Groothandel	2.038	1.983	1.902	2.094	2.053
Vervoer en opslag	1.995	1.833	1.770	1.405	1.342
	6045	5829	5686	5514	5411

Aantal bedrijven (vestigingen) in groothandel, vervoer en opslag

	2012	2013	2014	2015	2016
Groothandel	549	528	498	515	500
Vervoer en opslag	181	181	177	170	166
	2742	2722	2689	2700	2682

Volgens Telos (www.waarstaatjegemeente.nl) woon- en leefklimaat) scoort Emmen vrij laag vergeleken bij het Nederlands gemiddelde met infrastructuur en bereikbaarheid.

De indicator (samengesteld uit verschillende cijfers) hiervoor van Telos geeft voor 2016 voor Emmen een score van 35 tegenover een score van 50 voor Nederland.

Emmen heeft momenteel voor bedrijven in Emmen geen overslagmogelijkheden naar het spoor.

De wegverbindingen naar Groningen en Enschede (N34) zijn vrij onveilig en van onvoldoende niveau.

In het verlengde van de A37 naar Bremen en Hamburg is de E233 nog niet als autosnelweg uitgebouwd.

3. Wervende woon- en werkomgeving

Migratiesaldo

Migratie Emmen: vertrek, vestiging en saldo

leeftijd	2013			2014			2015			2016		
	vertr.	vest.	saldo	vertr.	vest.	saldo	vertr.	vest.	saldo	vertr.	vest.	saldo
0 - 4 jaar	163	201	38	161	183	22	185	214	29	202	239	37
5 - 9 jaar	147	161	14	89	119	30	125	136	11	137	168	31
10 - 14 jr	138	131	-7	93	120	27	117	133	16	114	143	29
15 - 19 jr	530	343	-187	539	319	-220	418	322	-96	423	331	-92
20 - 24 jr	726	710	-16	696	650	-46	749	662	-87	761	739	-22
25 - 29 jr	455	399	-56	409	413	4	478	471	-7	485	522	37
30 - 34 jr	271	262	-9	269	251	-18	274	289	15	303	300	-3
35 - 39 jr	181	218	37	188	210	22	218	221	3	220	210	-10
40 - 44 jr	207	202	-5	189	192	3	169	220	51	193	220	27
45 - 49 jr	153	152	-1	172	192	20	170	191	21	187	207	20
50 - 54 jr	121	151	30	132	129	-3	158	150	-8	157	169	12
55 - 59 jr	90	95	5	93	102	9	94	118	24	136	146	10
60 - 64 jr	70	109	39	60	78	18	80	91	11	80	121	41
65 - 69 jr	57	70	13	71	91	20	79	118	39	75	111	36
70 - 74 jr	34	36	2	34	39	5	46	62	16	45	47	2
75 - 79 jr	33	32	-1	28	27	-1	40	33	-7	43	39	-4
80 - 84 jr	28	19	-9	27	12	-15	25	25	0	30	19	-11
85 - 89 jr	13	18	5	10	18	8	22	30	8	23	11	-12
90 - 94 jr	18	6	-12	7	5	-2	11	8	-3	8	12	4
> 94 jaar	4	3	-1	4	3	-1	3	5	2	2	5	3
Totaal	3.439	3.318	-121	3.271	3.153	-118	3.461	3.499	38	3.624	3.759	135

Bron Gemeente Emmen - BRP/GBA

Opvallende leeftijdsgroepen zijn vooral de groepen 15–19 jaar en 20–24 jaar met een aanzienlijk vertrekoverschot.

Daarmee verliest Emmen veel jongeren, zelfs in de laatste twee jaren, waarin voor de hele gemeente weer sprake is van een vestigingsoverschot.

Pendel

Emmen kent een grote inkomende pendel. Een kwart van alle banen in Zuidoost Drenthe wordt ingevuld door mensen die buiten Zuidoost Drenthe wonen.

Dat betreft merendeels mensen die wel in Emmen werken, maar er kennelijk niet willen of kunnen wonen. Een veel gehoord geluid is dat dit te maken heeft met de (veronderstelde) beschikbaarheid van passend werk voor de partner en later mogelijk ook voor kinderen. Maar het kan ook te maken hebben met de woonomgeving of het woningaanbod.

Veel is daarover helaas niet bekend.

Woonomgeving

De woontevredenheid ligt in Zuidoost Drenthe aanzienlijk boven het landelijk gemiddelde (Ministerie BZK en CBS: Woononderzoek WoOn 2016).

Volgens Telos is het woon- en leefklimaat in Emmen echter aanzienlijk minder goed dan gemiddeld in Nederland.

Telos gebruikt een groot aantal objectieve indicatoren, terwijl WoOn de subjectieve tevredenheid van de inwoners meet.

Woon- en leefklimaat

Onderwerp	Emmen	Grote gemeenten
Kunst en cultuur	31	50
Natuur en landschap	40	53
Woonomgeving	41	48
Infrastructuur en bereikbaarheid	27	47
Veiligheid	37	35

Bron: Telos

Periode: 2017

Eenheid: score (0-100)

Banen per 1000 inwoners

Emmen heeft relatief weinig banen per 1000 inwoners.

Het aantal banen per 1000 inwoners van 15-64 jr. ligt in de gemeente Emmen op 677,4 tegen 721,7 in Nederland als geheel. In Groningen (868,6), Assen (897,7), Leeuwarden (919,7) en Zwolle (1089,5) ligt dit cijfer veel hoger dan in Emmen.

Sinds 2007 is het aantal banen per 1000 inwoners van 15-64 gedaald.

Bij een zeer sterke functie als regionaal centrum (zoals Zwolle heeft), overtreft het aantal banen de potentiële beroepsbevolking.

Een toename van het migratiesaldo vraagt ook om meer banen.

4. Sociale opgaven

Gezondheid en maatschappelijke participatie

Onderwerp	Emmen	Grote gemeenten
Gezondheid	49	56
Maatschappelijke participatie	48	45

Bron: Telos

Periode: 2017

Eenheid: score (0-100)

Sociaal-economische Status Score: Emmen 6,51 Nederland 7,12

Bron: Waarstaatjegemeente.nl 2017

Laaggeletterdheid

Onderwerp	Emmen	Nederland
% laaggeletterden	13-16%	11,9%

Bron: Regionale spreiding van geletterdheid in Nederland, Research Centrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt Universiteit Maastricht in opdracht van Stichting Lezen en Schrijven, mei 2016.